

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 5 (1969)

Δελτίον ΧΑΕ 5 (1969), Περίοδος Δ'. Στη μνήμη του Δημητρίου Ευαγγελίδη (1888-1959)

Ταυρολέων

Ανδρέας ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ

doi: [10.12681/dchae.799](https://doi.org/10.12681/dchae.799)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ Α. (1969). Ταυρολέων. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 5, 309–314.
<https://doi.org/10.12681/dchae.799>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ταυρολέων

Ανδρέας ΕΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ

Δελτίον ΧΑΕ 5 (1969), Περίοδος Δ'. Στη μνήμη του
Δημητρίου Ευαγγελίδη (1888-1959) • Σελ. 309-314

ΑΘΗΝΑ 1969

Τ Α Υ Ρ Ο Λ Ε Ω Ν

Ὁ βιογράφος τοῦ Ἁγίου Ἀλυπίου τοῦ Στυλίτου διηγείται ὅτι οὗτος, ἐξελθὼν ἀπὸ τὴν πατρίδα του Ἀδριανούπολιν τῆς Παφλαγονίας, ἀνέβη εἰς τὸ ἐγγὺς ὄρος. Ἐκεῖ εὗρε τόπον ἔρημον *πλήρη τάφων ἀρχαιοτάτων* καὶ ἀπεφάσισε νὰ μονάσῃ εἰς αὐτόν. Εἰς ἓνα τῶν τάφων ὑψοῦτο κίων βραχὺς *οὗ τῷ ἄκρῳ τῆς κεφαλῆς ἐφίδρυτο ταυρολέων, χειρὸς ἔργον παλαιότερας*. Ὁ Ἀλύπιος ἐσκέφθη νὰ κατακρημνίσῃ τὸν ταυρολέοντα καὶ νὰ ἀνέλθῃ ὁ ἴδιος ἐπὶ τοῦ κίονος. Πρὸς τοῦτο ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, ἐπρομηθεύθη εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, σταυρὸν καὶ σιδηροῦν μοχλόν. Μὲ αὐτὸν κατώρθωσε, βοηθούμενος καὶ ἀπὸ τὴν σωματικὴν του ρώμην, νὰ καταρρίψῃ τὸν ταυρολέοντα ¹.

Τί ἦτο ὁ ταυρολέων αὐτός, τὸν ὁποῖον εἰς ἐγκωμιαστῆς τοῦ Ἁγίου περιγράφει ὡς *ἄγαλμα λίθινον γεγλυμμένον, ταυρολέοντος Ἰνδαλμα*;² Ὁ Delehaye (αὐτόθι, σελ. LXXXIII) τὸν χαρακτηρίζει ὡς «un animal fantastique, moitié taureau moitié lion». Ἡ ἐρμηνεῖα ὁμῶς αὐτῆ εἶναι λίαν ἀόριστος καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ σχηματίσωμεν εἰκόνα σαφῆ κάπως τοῦ ἔργου τούτου, δεδομένου μάλιστα ὅτι τοιοῦτον φανταστικὸν ζῷον κατὰ τὸ ἥμισυ ταῦρος καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ λέων δὲν εἶναι, ἂν δὲν ἀπατώμαι, γνωστὸν εἰς τὴν τέχνην.

Σαφῆ κάπως ιδέαν περὶ τοῦ ταυρολέοντος δυνάμεθα, νομίζω, νὰ σχηματίσωμεν ἀπὸ ἓν συγγενέστατον μνημεῖον. Πρόκειται περὶ τοῦ περιφήμου Βουκολέοντος ποῦ ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς ἓνα τῶν ἐπὶ τῆς Προποντίδος λιμένων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πρὸ τοῦ ὁποίου ἴστατο, ὅπως καὶ εἰς τὸ ἐγγὺς ἀνάκτορον ³. Τὸ μνημεῖον τοῦτο δὲν σώζεται σήμερον. Κατὰ τινα πληροφορίαν, συνεπεία σεισμοῦ, κατέπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐξηφανίσθη⁴. Ὑπάρχει ὁμῶς λεπτομερεστάτη περιγραφή του γενομένη τὸ 1532 ὑπὸ τοῦ Πέτρου Zen ἀπεσταλμένου τῆς Βενετίας πλησίον τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμάν⁵.

1. H. Delehaye, Les Saints Stylites, Bruxelles - Paris 1923, 154, 174.

2. Delehaye, ἔ.ἀ. 190.

3. Βλ. A. van Millingen, Byzantine Constantinople, London 1899, 259 κέ. R. Janin, Constantinople byzantine, 2a ἔκδ. Paris 1964, 101, 234. R. Guillaud, Etudes de topographie de Constantinople byzantine, Berlin 1969, I, 248 κέ.

4. Janin, ἔ.ἀ. 101.

5. Τὸ κείμενον τῆς περιγραφῆς προχίρως παρὰ Millingen, ἔ.ἀ. 271, κέ. ὅπου καὶ ἀγγλικὴ μετάφρασις. Γαλλικὴ περίληψις καὶ παρὰ Guillaud, ἔ.ἀ. 249 κέ.

Συμφώνως λοιπόν πρὸς τὴν περιγραφὴν τοῦ Zen, τὸ μνημεῖον, τοῦ ὁποίου ἡ βάσις ἴστατο ἐπὶ δύο κίωνων, παρίστανε βοῦν ὑπερφυσικοῦ μεγέθους, ἐπ' αὐτοῦ δὲ εἶχεν ἐπιπέσει τεράστιος λέων. Τὸ ὄλον σύμπλεγμα ἦτο μαρμάρινον.

Τοιαῦτα παρεμφερῆ συμπλέγματα εἶναι γνωστά. Ἐν μαρμαροθέτημα π.χ. τοῦ Museo dei Conseruatori τῆς Ρώμης παρίστανει κατὰ τρόπον ἀνάλογον τίγριν ἐπὶ τῆς ράχεως ταύρου⁶. Εἰς τὸ ἴδιον ἐξ ἄλλου Μουσείου ὑπάρχει μαρμάρινον σύμπλεγμα λέοντος ποῦ καταβάλλει ἵππον⁷. Κατὰ τρόπον δὲ περιέργον, σύμπλεγμα ὁμοιότατον, ἂν μὴ αὐτὸ τὸ ἴδιον, εἶχεν ὡς πρότυπον ὁ ἐκτελέσας τὴν μικρογραφίαν τοῦ κῶδ. IX 28 τῆς Λαυρεντιανῆς Βιβλιοθήκης τῆς Φλωρεντίας⁸.

Ἡ παράστασις ὅμως ποῦ μᾶς δίδει τὴν καλλιτέραν ιδέαν τοῦ συμπλέγματος εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην μου, τὸ μικροσκοπικὸν ἀνάγλυφον ταύρου καταβαλλομένου ὑπὸ λέοντος ἐπὶ τοῦ ἀπωλεσθέντος μολυβδίνου χριστιανικοῦ ἀγγείου τοῦ εὑρεθέντος τὸν παρελθόντα αἰῶνα εἰς Τυνησίαν καὶ γνωστοῦ σήμερον ἀπὸ τὸ σχέδιον ποῦ ἐδημοσίευσε κατὰ τὴν εὑρεσίν του ὁ G. de Rossi⁹.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται τὸ θετικώτατον, κατὰ τὴν γνώμην μου, συμπέρασμα, ὅτι ὁ ταυρολέων, τὸν ὁποῖον κατεκρήμνισεν ἐκ τοῦ κίονος ὁ Ἀλύπιος, ἦτο μαρμάρινον σύμπλεγμα παρίστανον λέοντα καταβάλλοντα ταῦρον.

Ἡ μαρτυρία ἐξ ἄλλου τοῦ βιογράφου τοῦ Ἀγ. Ἀλυπίου, ὅτι ὁ ταυρολέων εὑρίσκετο ἐπὶ ἀρχαίῳ τάφῳ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι καὶ ὁ Βουκολέων τῆς Κωνσταντινουπόλεως προήρχετο ἀπὸ νεκρικὸν μνημεῖον καὶ ὅτι πιθανῶς μετεκομίσθη καὶ αὐτὸς ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου ἐπεχωρίαζεν ἴσως τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς διακοσμῆσεως τῶν πολυτελῶν τάφων.

Καὶ ποία μὲν ἡ σημασία τοῦ συμπλέγματος τούτου ὡς νεκρικοῦ συμβόλου δὲν ἀπόκειται εἰς ἐμὲ νὰ ἐρμηνεύσω. Νομίζω ὅμως χρήσιμον νὰ σημειώσω ὅτι τὰ δύο αὐτὰ ζῷα —ὁ λέων καὶ ὁ βοῦς— ἀπαντοῦν καὶ μεμονωμένα ἐπὶ ἑλληνικῶν τάφων. Ὑπενθυμίζω τὸν λέοντα τῆς Χαιρωνείας καὶ τὸ γνωστὸν ἄγαλμα τοῦ ταύρου ἐπὶ τάφου τοῦ Κεραμεικοῦ τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς τὴν ἰδίαν δὲ κατηγορίαν ἀνήκει ἴσως καὶ ἡ μαρμαρίνη στήλη ἡ εὑρεθεῖσα εἰς τὴν Ἔφεσον, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἰκονίζεται βοῦς. Αὕτη ἐχρησιμοποιήθη ἀργότερον εἰς χριστιανικὸν οἰκοδόμημα, ὅπως δεικνύει ὁ ἐπ' αὐτῆς

6. H. Peirce-R. Tyler, *L'Art Byzantin*, I, Paris 1932, εἰκ. 25.

7. D. Ainalov, *The Hellenistic Origins of Byzantine Art*. Transl. by E. and S. Sobolevitch, New Jersey 1961, σ. 27, εἰκ. 10.

8. Ainalov, ἔ.ἀ. σ. 26, εἰκ. 9. Ἐπίσης ἐν K. Weitzmann, *Die byzantinische Buchmalerei des 9. und 10. Jahrhunderts*, Berlin 1935, πίν. XLV, 215.

9. Εἰκὼν ἐν A. Grabar, *Christian Iconography*, London 1969, εἰκ. 39.

σταυρὸς ποὺ φαίνεται ὅτι ἀντικατέστησε τὴν ἀποξεσθεῖσαν ἀρχαίαν ἐπιτύμβιον ἐπιγραφὴν ¹⁰.

Διὰ τὴν τοποθέτησιν τοῦ συμπλέγματος τοῦ Βουκολέοντος πρὸ τοῦ λιμένος, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκε τὸ ὄνομά του, θὰ ἠδύνατο νὰ παρατηρηθῇ ὅτι αὕτη ὀφείλεται εἰς παλαιὰν ἴσως συνήθειαν. Ταύτης ἄλλο παράδειγμα χαρακτηριστικὸν εἶναι ὁ κολοσσιαῖος μαρμάρινος λέων ὁ ἐπὶ τῶν ὀπισθίων του ποδῶν καθήμενος, ὁ ὁποῖος ἴστατο εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς ἀπὸ τοῦ 11^{ου} ἴσως αἰῶνος, ποὺ δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ προήρχετο ἀπὸ ἀρχαῖον νεκρικὸν μνημεῖον. Ὁ λέων οὗτος, ἐκ τοῦ ὁποῖου ὁ Πειραιεὺς εἰς τοὺς δυτικοὺς χάρτας ἤδη ἀπὸ τοῦ 14^{ου} αἰῶνος σημειοῦται ὡς Porto Leone, μετεφέρθη, ὡς εἶναι γνωστὸν, τὸ 1688 μαζὶ μὲ δυὸ ἄλλους μικροτέρους καὶ κατακεκλιμένους εἰς Βενετιάν κατὰ διαταγὴν τοῦ Μοροζίνη καὶ κοσμεῖ μέχρι σήμερον τὸν Ναύσταθμὸν τῆς ¹¹. Ἡ ἴδρυσις τοῦ λέοντος τούτου εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ καὶ τὴν θέσιν τοῦ Βουκολέοντος πρὸ τοῦ ὁμωνύμου λιμένος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ λέων τοῦ συμπλέγματος ὁ κατασπαράσσωσιν τὸν βουὺν θὰ ἐθεωρεῖτο ἴσως ὁ φύλαξ τοῦ λιμένος, ὅπως ὁ λέων τοῦ Πειραιῶς. Τὴν ἔννοιαν δὲ αὐτὴν φαίνεται ὅτι εἶχον καὶ οἱ δύο λέοντες οἱ κοσμοῦντες τὸν πρὸς τὴν θάλασσαν ἐξώστην τοῦ πλησίον ἀνακτόρου τοῦ Βουκολέοντος, περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ λόγος εἰς τὸ Ἐπίμετρον ποὺ ἀκολουθεῖ.

Ε Π Ι Μ Ε Τ Ρ Ο Ν

Ἡ μικρογραφία τοῦ Σκυλίτζη τῆς Μαδρίτης

Εἰς τὸ φ. 17^r τοῦ λίαν γνωστοῦ εἰκονογραφημένου κώδικος τῆς Χρονογραφίας τοῦ Ἱ. Σκυλίτζη τοῦ ἀποκειμένου εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Μαδρίτης ὑπάρχει μία μικρογραφία, ἡ ὁποία πρέπει ἐπ' ὀλίγον νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ, καθ' ὅσον σχετίζεται μὲ τὸν Βουκολέοντα, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον μὲ τὸ πρόβλημα τῆς καταγωγῆς τοῦ πολυτίμου αὐτοῦ χειρογράφου.

Εἰς τὴν μικρογραφίαν αὐτὴν παριστάνεται ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν ὄψις τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Βουκολέοντος, εἰς τὸν ἄνω ὄροφον τοῦ ὁποῖου εἰκονί-

10. Εἰκὼν ἐν J. T. Wood, Discoveries at Ephesus, London 1877. σ. 57. Πιστότερον εἶναι, νομίζω, τὸ σχέδιον ἐν Γ. Λ α μ π ά κ η, Οἱ ἐπτὰ ἀστέρες τῆς Ἀποκαλύψεως, Ἀθήναι 1909, σ. 85, εἰκ. 51, ὅπου ὑπάρχει καὶ τὸ ἀνθέμιον εἰς τὴν κορυφὴν τῆς στήλης.

11. Βλ. F. G r e g o r i u s, Ἱστορία τῆς πόλεως Ἀθηνῶν. Μετάφρ. Σ. Λάμπρου (Βιβλιοθ. Μαρσλῆ) II, Ἀθήναι 1904, 482 κέ. Εἰκὼν τοῦ λέοντος προχειρῶς ἐν W. M i l l e r, Ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι. Μετάφρ. Σ. Λάμπρου, Ἀθήναι 1909 - 10, I, σελ. 355.

ζεται ὁ αὐτοκράτωρ Νικηφόρος Α' ἀκούων τὰς προφητικὰς φωνὰς τῆς κάτωθεν τοῦ παλατιῦ διερχομένης ἐπιληπτικῆς κορασίδος ποῦ προλέγει τὸ προσεχὲς οἰκτρὸν τέλος τοῦ βασιλέως. Εἰς τὸν ἄνω ὄροφον ὀλόκληρον τὸ μῆκος τῆς προσόψεως κατέχει ἐξώστης κοσμούμενος εἰς τὰ δύο ἄκρα ἀπὸ δύο ἀγάλματα ζῶων. Ἀριστερά, ὡς πρὸς τὸν θεατὴν, εἰκονίζεται ἰεὺς καθήμενος ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν του καὶ ὑψῶν τὸν ἕνα τῶν ἐμπροσθίων. Ἄνω τοῦ ζῶου ἡ ἐπιγραφή: *λέ(ων)*. Κατὰ τὸ δεξιὸν ἄκρον τοῦ ἐξώστου, ἀντιστοίχως, παρίσταται βοῦς καθήμενος καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν του. Ἄνω αὐτοῦ ἡ ἐπιγραφή: *βοῦς*, ὀλίγον δὲ ἀνωτέρω ἕτερα ἐπιγραφή: *ὁ βουκολέων*¹².

Τὸν ἐξώστην ὅμως τοῦ ἀνακτόρου ἐκόσμου κατὰ τὰ ἄκρα ὄχι ἰεὺς καὶ βοῦς, ἀλλὰ δύο λέοντες, οἱ ὅποιοι καὶ σώζονται μέχρι σήμερον εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως¹³.

Πρόκειται λοιπὸν ἀναμφιβόλως περὶ παρανοήσεως τοῦ ζωγράφου τοῦ ἐκτελέσαντος τὴν μικρογραφίαν, ὁ ὁποῖος φαίνεται νὰ ἐνόμιζεν ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ ἀνακτόρου, Βουκολέων, προέρχεται ἀπὸ τὰ εἰς τὸν ἐξώστην του ἀγάλματα λέοντος καὶ βοῦς.

Μία τοιαύτη ὅμως παρανόησις δὲν δικαιολογεῖται διὰ Κωνσταντινουπολίτην ζωγράφον γνωρίζοντα τὰ μνημεῖα τῆς πόλεως. Τὸ σύμπλεγμα ἄλλωστε τοῦ λέοντος τοῦ κατασπαράσσοντος τὸν βοῦν, ποῦ ἔδωκεν, ὅπως εἶδομεν, τὸ ὄνομα εἰς τὸν λιμένα, πρὸ τοῦ ὁποίου ἴστατο, ὅπως καὶ εἰς τὸ γειτονικὸν ἀνάκτορον, εὐρίσκετο ἀκόμη εἰς τὴν θέσιν του λήγοντος τοῦ 13^{ου} ἢ ἀρχομένου τοῦ 14^{ου} αἰῶνος, ὅτε ἐγράφη καὶ διεκοσμήθη ὁ κώδιξ τοῦ Σκυλίτζη, ὥστε νὰ μὴ τὸ ἀγνοῇ ζωγράφος ζῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι τὸ χειρόγραφον ἐγράφη καὶ διεκοσμήθη μακρὰν τῆς Πρωτεύουσας, ἄγνωστον ὅμως ἀκόμη ποῦ. Ὁ Β. Λάζαρεφ¹⁴ καὶ ὁ Α. Grabar¹⁵ ἀνεῦρον δυτικὰ στοιχεῖα εἰς τὰς μικρογραφίας τοῦ κώδικος. Τοῦτο ὅμως ἐλάχιστα, νομίζω, δύναται νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος τοῦ τόπου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐγένετο ὁ κώδιξ¹⁶. Στοιχεῖα δυτικὰ

12. Εἰκὼν ἐν S. Cirac Estorpan, Skylitzes Matritensis, Barcelona-Madrid 1965, ἀριθ. 28. Ἡ μικρογραφία εἶναι ἀρκετὰ ἐφαρμένη. Εὐκρινέστερον εἶναι τὸ σχέδιον ἐν L. de Beyliè, L'habitation byzantine, Grenoble - Paris 1903, σ. 135.

13. Φωτογραφία ἐν Millingen, ἑ.ἀ. πίν. ἔναντι σ. 272.

14. Β. Λάζαρεφ, Ἱστορία τῆς βυζαντινῆς ζωγραφικῆς (ρωσ.), Μόσχα 1947-1948, I, σ. 341, σημ. 41. Εἰς τὴν ἰταλικὴν μετάφρασιν τοῦ βιβλίου, V. Lazarev, Storia della Pittura Bizantina, Torino 1967, σ. 334, σημ. 46, ἡ παρατήρησις αὐτὴ ἔχει παραλειφθῆ.

15. A. Grabar, Byzance. L'art byzantin du Moyen Age, Paris 1963, 162.

16. Ὁ κ. Α. Grabar εἰς ἀνακοινώσιν του γενομένην εἰς τὸ 13ον Διεθν. Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον τῆς Ὁξφόρδης (1966) ἐξέφρασε τὴν γνώμην, ὅτι ὁ κώδιξ ἐγένετο εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν. Ἡ ἀνακοινώσις αὐτὴ, καθ' ὅσον γνωρίζω, δὲν ἔχει ἀκόμη δημοσιευθῆ.

εύρισκονται και εις άλλα χειρόγραφα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἀναμφισβητήτου βυζαντινῆς προελεύσεως, ὅπως π.χ. ὁ κώδ. 135 τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, ὁ ὁποῖος ἐγράφη καὶ διεκοσμήθη τὸ 1362 εἰς τὸν Μυστρᾶν ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ Τζυκανδύλη¹⁷. Ἡ ἀνίχνευσις λοιπὸν δυτικῶν στοιχείων εἰς τὰς μικρογραφίας τοῦ χειρογράφου κατ' οὐδέν, νομίζω βοηθεῖ εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ τόπου προελεύσεως τοῦ κώδικος, ἀφοῦ ἄλλωστε εἰς τὴν διακόσμησίν του παρετηρήθησαν καὶ «θέματα ἐμπνευσμένα ἀπὸ μικρογραφίας ἀραβικὰς ἢ τουρκικὰς»¹⁸.

Σχετικῶς τέλος μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Βουκολέοντος καὶ τὴν παρατηρηθεῖσαν παρανόησιν, θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ προταθῆ καὶ ἄλλη ἐξήγησις. Ὁ τεχνίτης δηλαδὴ τοῦ κώδικος τῆς Μαδρίτης, μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εὕρισκόμενος καὶ ἀντιγράφων παλαιότερον εἰκονογραφημένον χειρόγραφον τῆς Χρονογραφίας τοῦ Σκυλίτζη, πρότυπον τοῦ 11^{ου} ἢ 12^{ου} αἰῶνος¹⁹, ἠθέλησε νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ ἀγνώστου δι' αὐτὸν προελεύσεως ὄνομα Βουκολέων ζωγραφίζων εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ἐξώστου βουὸν ἀντὶ λέοντος.

A. ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ

17. Μερικὰ τῶν φραγκικῶν στοιχείων ἀναφέρονται ἐν Ἄ. Ξυγγοπούλου, Αἱ μικρογραφίαι τοῦ Μυθιστορήματος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἰς τὸν κώδικα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Βενετίας, Ἀθῆναι - Βενετία 1965, σελ. 90, σημ. 2. Βλ. τελευταῖον καὶ τὴν μελέτην τῆς T. V e l m a n s ἐν Cahiers Archéologiques 17, 1967, 209 κέ.

18. G r a b a r, ἔ.ἀ. 162. Πρβ. καὶ C h. D i e h l, Manuel d'art byzantin², II, 876 κέ.

19. Τὴν ὑπόθεσιν περὶ εἰκονογραφήσεως τοῦ ἔργου τοῦ Σκυλίτζη κατὰ τὸν 11^{ον} ἢ 12^{ον} αἰῶνα διετύπωσεν ἤδη καὶ ὁ G r a b a r, ἔ.ἀ. 162. Οἱ H. P e i r c e καὶ R. T y l e r, Byzantine Art, London 1926, 56, ἐχρονολογοῦν τὸν κώδικα τῆς Μαδρίτης ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 12^{ου} αἰῶνος.

RÉSUMÉ

TAVROLÉON

Saint Alypios Stylite désirant monter sur une colonne qui se trouvait au-dessus d'un tombeau païen soutenant un «Tavroléon», jeta par terre cette statue.

Tavroléon (=Taureau-lion) était un groupe de marbre qui ressemblait au célèbre Boucoléon (=Boeuf-lion) qui avait donné son nom à un port de Constantinople devant, lequel il se dressait ainsi qu'au palais voisin. Boucoléon, d'après la description faite en 1532 par le vénitien Pierre Zen, représentait un lion terrassant un boeuf. Tavroléon était sûrement un groupe analogue.

APPENDICE

La miniature de Skylitzès de Madrid

Dans le manuscrit très connu de la Bibliothèque de Madrid contenant la Chronographie illustrée de J. Skylitzès est représentée au f. 17^r la façade du palais de Boucoléon. Aux deux extrémités du balcon qui se trouve au premier étage on voit un lion nommé par une inscription et à l'autre bout un boeuf désigné également par une inscription. Au-dessus du boeuf une troisième inscription se lit : «Boucoléon». Il est bien clair qu'il s'agit d'un malentendu fait par un artiste qui ne connaissait pas les monuments de Constantinople. En effet, sur le balcon du palais il n'y avait que deux statues de lions qui se trouvent maintenant au Musée de Constantinople et non pas un lion et un boeuf.

Ce malentendu prouve que le manuscrit de la Bibliothèque de Madrid n'a pas été écrit et illustré à Constantinople.

A. XYNGOPOULOS